OBSERVAȚII ASUPRA INFINITIVULUI ÎN LIMBA ROMÂNĂ VECHE

CAMELIA UŞURELU
Universitatea din Bucureşti

Grupurile verbale non-finite nu au autonomie în comunicare, centrul verbal realizat prin infinitiv atrăgând complemente cărora le impune restricții de caz şi de rol tematic. Ca formă verbală non-finită, infinitivul are aceleaşi vecinătăți sintactice (complemente, inclusiv subiect propriu, adjuncți) şi aceeaşi grilă de roluri tematice ca şi verbul prototipic.

În limba română veche, infinitivul poate apărea, ca termen subordonat, în grupul verbal, în grupul adjectival, în grupul adverbial şi în grupul nominal.

I. Centrul grupului verbal în care apare infinitivul în limba veche poate fi:

1. un verb impersonal:

(1) a. **a trebui**: Aicea ***trebuie*** *a socoti* şi foarte a să păzi după cumu-i scris. (*Şeapte taine*: 252)
b. **a se cădea**: *toate la vreamea postului oare* ***nu să va cădea*** *a le părăsi* (*Şeapte taine*: 183)
c. **a fi**: *Deaci* ***se fie*** *a se şti şi de semenţiia de pre trup* (*Pravila ritorului Lucaci*: 166)
d. **a se tâmpla**: *Deaci de* ***se va tâmpla*** *a fi o nuntă ca aceasta* (*Pravila ritorului Lucaci*: 167)
e. **a se cuveni**: ***Se cuvine*** *drept acéia a fi adus înălţimei-tale de la noi un dar ca acesta* (Antim, *Scrieri*: 23)
f. **a se părea**: *cererea aceasta [...] mi* ***să pare*** *a fi făr' de socoteală* (Ilie Miniat: 309)

2. verbul *a avea* construit cu o propoziție non-finită relativă:

(2) a. ***n-am avut*** *cu ce plăti* (*Acte şi fragmente* (1596): 123)
b. ***n-are*** *nime ce-i face* (*Şeapte taine*: 212)
c. ***să n-aibă*** *în ce afunda pruncul* (*Şeapte taine*: 179)

3. un verb aspectual:

(3) a. **a începe**: *şi* ***începu*** *de-a doo dzi a sluji Sfânta Liturghie şi a să ruga* (*Şeapte taine*: 193)
b. **a prinde** (cu sensul „a începe"): *voevodul cu alalți vrăjmaşi hitléni* ***prinseră*** *a fugi* (*Cronica lui M. Moxa*: 394)
c. **a se apuca** (cu sensul „a începe"): ***să apucă*** *a face bine* (*Şeapte taine*: 216)

BDD-V1671 © 2015 Editura Universității din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:53:40 UTC)

d. **a purcede** (cu sensul „a începe”): *Nice* ***am purces*** *de-a mă suirea / În minuni mai sus decît mi-i hirea*. (Dosoftei, *Psaltirea în versuri*: 947)
e. **a se opri** : *Şi* ***să opri*** *David de Dumnezeu a zidi biserica*. (Antim, *Scrieri*: 46) (sens „fu oprit de Dumnezeu a zidi biserica”)
f. **a (se) părăsi** (cu sensul „a se opri”):
(f1) ***să va părăsi*** *de-a mai facerea păcate cu dânsă* (*Şeapte taine*: 240)
(f2) *de unde* ***au părăsit*** *a scrie răposatul Ureche vornicul* (Costin, *Letopiseţul*: 42)

În Nedelcu (2013: 87–88) sunt înregistrate şi construcţii cu infinitiv având ca regent verbele aspectuale **a săvârşi**, **a înceta**, **a conteni** şi **a termina**.

4. un verb modal, cu regim tranzitiv, construit, de regulă, cu un infinitiv fără morfemul *a*[1]:

(4) a. **a putea**: *nimea* ***n-au putut*** *folosi lui* (Coresi, *Cazania I*: 45)
b. **a şti**: *Preoţii ce vor îmbla cu farmece sau* ***vor şti*** *fărmăca ei* (*Şeapte taine*: 210)
c. **a vrea**:
(c1) *că noao* ***n-au vrut*** *folosi moartea lui* (Coresi, *Cazania I*: 39)
(c2) *răotăţile cealea ce să facu cu simţirea noastră noi* ***vrem*** *veni* (*Pravila ritorului Lucaci*: 172)
(c3) *noi ce* ***vrem*** *da lui Dumnedzeu* (*Codicele Todorescu*: 192)
(c4) *c-****au vrut*** *putea piiarde şi detuna pre el cu derept* (Coresi, *Cazania I*: 41)
d. **a cuteza**: eghipteanii **nu cutedza** mânca pâine cu jidovii (*Palia de la Orăştie:* 154)

Dintre aceste construcţii, s-au păstrat în limba actuală numai construcţiile cu *a putea* şi cu *a şti*, aceasta din urmă fiind înregistrată doar dialectal. În cazul verbului modal *a putea*, am înregistrat, în textele supuse analizei, şi construcţii în care infinitivul este însoţit de morfemul *a*:

(5) a. *ca* ***să putem*** *a ne împreuna cu Dumnedzău* (*Şeapte taine*: 186)
b. *dacă* ***n-or putea*** *a înfrânge putérea nepriiatenilor* (Costin, *Letopiseţul*: 71)

Construcţia **a putea+infinitiv** funcţionează, în limba română, ca un predicat complex, unul dintre semnele gramaticalizării fiind tocmai dispariţia morfemului de infinitiv. Construcţiile înregistrate în corpusul supus analizei reprezintă un stadiu intermediar al procesului de gramaticalizare. Aceeaşi situaţie o întâlnim şi în cazul verbului **a vrea**:

(6) *toţi care* ***vor vrea*** *a viia creştineaşte în Iisus Hristos* (Coresi, *Cazania I*: 65)

Morfemul *a* este, însă, obligatoriu dacă infinitivul precedă regentul sau dacă între infinitiv şi regentul său este intercalat un alt element:

(7) a. iară ***a***-i ***răsipi*** **nu** i-**a putut** (Cantacuzino: 153)
b. cum că **poate** ***omul*** **afla** ispăsenie sufletului (Coresi, *Cazania I*: 63) – e intercalat subiectul *omul*

[1] Rosetti (1956: 150) înregistrează construcţii în care infinitivul este utilizat fără morfemul *a* după verbul *a avea*: *n-am capul unde-mi închina* (*Texte bogomilice*).

BDD-V1671 © 2015 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:53:40 UTC)

c. nu **se poate *unul ca acesta* spurca** cu muiarea acestuia (*Pravila ritorului Lucaci*: 169) – este intercalat subiectul *unul* însoțit de complementul comparativ *ca acesta*
d. căci preotul **a hirotonisi *pre alt* nu poate** (*Şeapte taine*: 205) – infinitivul precedă regentul şi e intercalat complementul direct *pre alt*

Structura **a putea+infinitiv** prezintă cel mai înalt grad de sudură. Verbul *a putea* impune control obligatoriu (Nedelcu 2013: 75) şi permite ridicarea cliticelor (8a–b), precum şi tematizarea (8c):

(8) a. nu **s**-au vrut scula din moarte (Coresi, *Cazania I*: 32)
b. nu **ne** poate ajuta descîntecele (Coresi, *Cazania I*: 45)
c. **trup şi sânge** în împărăția lui Dumnezeu **nu pot dobândi** (Coresi, *Cazania I*: 43)

Cazuri de tematizare întâlnim şi în construcțiile în care regentul infinitivului este verbul modal *a trebui*:

(8) d. **Acestea toate trebuie** duhovnicul **să le cerceteadze** (*Şeapte taine*: 222)

Datorită încercării de fixare a tiparelor cu complement dublat prin clitic se înregistrează, în construcțiile cu două verbe (unul la indicativ, iar celălalt la infinitiv), prezența a două pronume clitice. La început, fenomenul afectează orice construcție cu verbe modale (*a putea*) sau aspectuale (*a începe, a cuteza*) urmate de un verb la infinitiv, ca în final să se restrângă şi să se fixeze, asupra verbului modal *a putea* (Uşurelu 2015: 377):

(9) a. începutu-**l** a-**l** întreba (*Floarea darurilor*: 169)
b. eu-**i** încep a-**i** pedepsi (Coresi, *Cazania I*: 54)
c. iară a-**i** răsipi nu **i**-a putut (Cantacuzino: 153)

În secolul al XVI-lea, se înregistrează marcarea clitică redundantă în construcții cu infinitiv sau cu conjunctiv, având ca regent diverse verbe modale sau aspectuale. În secolul al XVII-lea, am înregistrat marcare clitică redundantă numai în construcțiile cu verbul modal *a putea*. În secolul al XVIII-lea, acest tip de construcție se mai înregistrează numai în textele populare (*Sindipa*) şi la Ion Neculce, a cărui cronică este puternic marcată de trăsături ale oralității. Sporadic, fenomenul se înregistrează şi în secolul al XIX-lea, atât în cazul cliticelor pronominale personale, cât şi al cliticelor reflexive.

(10) a. că nu-**l** poate să nu-**l** învețe nimica (*Sindipa*: 249, apud Uşurelu 2015: 378)
b. de nu-**i** putè să-**i** biruiască cu hrana pe dînşii (Neculce: 58, apud Uşurelu 2015: 378)
c. nu **mă** puteam a **mă** dumiri (D. Golescu, *Însemnare a călătoriii mele*: 139, apud Nedelcu 2015: 240)

5. un verb tranzitiv construit cu un infinitiv precedat de morfemul *a* şi, uneori, de prepoziția *de*:

(11) a. **a avea**: *ca **să aibă** a-i da canon* (*Şeapte taine*: 221)
b. **a judeca**: *Unii **au giudecat** de-a luarea unii cumnat* (*Pravila ritorului Lucaci*: 183)

BDD-V1671 © 2015 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:53:40 UTC)

c. **a aduce**: *Au doară cineva **aduse** lui a mânca?* (Coresi, *Cazania I*: 47)
d. **a învăța**: *Aşa **învățăm** şi noi, fraţii miei, a nădăjdui în Hristos* (Coresi, *Cazania I*: 40)
e. **a îndrăzni**: *ca **să nu îndrăznească** neştine a ţinea muiare fără cununie* (*Şeapte taine*: 237)
f. **a arăta**: ***arată** pre nevinovaţi a păzi şi numai pre vinovaţi a pedepsi* (Coresi, *Cazania* I: 51)

6. un operator factitiv:

(12) a. **a face**:
(a1) *şi **ai făcut**-o a fi de rând la curvăsărie* (Ilie Miniat: 323)
(a2) *pre acel al meu ziditoriu [...] a-l uita mă **vei face*** (Cantemir, *Divanul*: 31)
b. **a îndemna**:
(b1) ***au îndemnat** pre toţi a striga amin* (Antim, *Scrieri*: 38)
(b2) *a să amesteca l-**au îndemnat***" (Cantemir, *Istoria II*: 12)
c. **a lăsa**:
(c1) *[Domnul] **lăsă** vântul **a veni** spre pământ şi scădzură apele* (*Palia de la Orăştie*: 31)
(c2) *osânda **nu**-l **lasă a vié*** (Coresi, *Cazania I*: 51)
d. ***a sili**:*
(d1) *aşa şi **a** le **cinsti** mă **silesc** cu tăcerea* (Antim, *Didahii*: 123-124)
(d2) *îl **silesc** cu elineasca **a sluji** Liturghie limbă* (Dosoftei, *Dumnezăiasca Liturghie*)
e. **a opri**: *dragostea, cu carea în zădar ardeam, adevărul a cunoaşte mă **opriia*** (Cantemir, *Istoria II*: 22)
f. **a căuta**:
(f1) *[Enea] **au căutatŭ** lui Latin craiŭ a primi pe troadéni în ţara sa* (Costin, *De neamul*: 250)
(f2) *i-**au căutatŭ a lăsa** Suceava şi **a năzui** spre Hotin*" (Costin, *Letopiseţul*: 50)
g. **a ispiti**: *[adevărul] a ţi-l dovedi mă **ispiteam*** (Cantemir, *Istoria II*: 16)
h. **a da**: ***dă** noauo cu o gură şi cu o inemă a te slăvi* (*Liturghierul lui Coresi*: 143)

Spre deosebire de limba actuală, unde este extrem de rar şi unde caracterizează exclusiv limba vorbită, tiparul cauzativ cu verb la infinitiv este frecvent în româna veche. Utilizarea infinitivului ca al doilea verb este un fapt de limbă arhaic.[1] În general, tiparul cu verb la infinitiv apare în variaţie liberă cu tiparul cu verb la conjunctiv.

Între verbul operator şi cel de-al doilea verb din construcţiile cauzative analitice există grade de coeziune diferite. Astfel, în construcţiile cauzative cu operatori de tipul *a sili* sau *a opri*, gradul de constrângere în realizarea acţiunii exprimate de verbul la infinitiv este foarte mare. Vorbim, în această situaţie, despre o relaţie de „cauzare coercitivă". În cazul construcţiilor cu operatorul *a lăsa*, însă, gradul de constrângere în realizarea acţiunii este mic, între acest operator şi verbul la infinitiv existând o relaţie de „cauzare atenuată". Operatorul *a face* şi sinonimele sale contextuale (*a da*, *a căuta*) exprimă o relaţie de „cauzare neutră", fapt

[1] Infinitivul e moştenit din latină şi predomină în textele din secolul al XVI-lea ce aparţin ariei nordice (V. Liliana Ruxăndoiu, în Dimitrescu (coord.) 1978: 289.

BDD-V1671 © 2015 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:53:40 UTC)

care ne permite să considerăm construcția cauzativă cu *a face* ca fiind prototipică (Uşurelu 2005: 40). De aceea, analiza celorlalți operatori cauzativi se va face prin raportare la *a face*.

Analiza semică relevă faptul că semul „a face" este obligatoriu în structura operatorilor cauzativi. În afara acestui sem comun, operatorii cauzativi au, în structura lor semică, şi un sem diferențiator: „forță" (*a sili*), „îndemn" (*a îndemna*), „interdicție" (*a opri*) sau „permisiune" (*a lăsa*).

Comportamentul operatorilor cauzativi din limba română este diferit de comportamentul operatorilor din alte limbi romanice (v. fr. *faire*, sp. *hacer* şi ital. *fare*), unde formează împreună cu verbul la infinitiv un predicat verbal complex.

Ca un verb să fie gramaticalizat, ar trebui să respecte patru parametri: parametrul semantic (presupune o „desemantizare"), parametrul morfologic (presupune sudarea operatorului cu complementul său), parametrul morfosintactic (presupune o „decategorizare") şi parametrul fonetic (presupune pierderea autonomiei fonetice). Operatorul *faire* din franceză respectă doar primii trei parametri, deci nu poate fi considerat un auxiliar, gradul lui de gramaticalizare fiind mai mic decât în cazul auxiliarelor de perfect compus, *avoir* şi *être*.

Verbul operator *a face* din construcțiile cauzative perifrastice româneşti nu prezintă semne morfologice ale gramaticalizării (Uşurelu 2005). Gruparea *a face + verb* poate fi disociată de circumstanțiale (*îl silesc* ***cu elinească*** *a sluji Liturghie limbă* – Dosoftei, *Dumnezăiasca Liturghie*) sau de complementele operatorului (*au îndemnat* ***pre toți*** *a striga amin* – Antim, *Scrieri*: 38). Disocierea perifrazei cauzative nu ar fi posibilă dacă aceasta s-ar comporta ca un predicat verbal complex. Se observă, de asemenea, că, spre deosebire de perifraza cauzativă din franceză, în română, verbul operator şi verbul la infinitiv îşi păstrează fiecare propriile complemente (*pre acel al meu ziditoriu [...] a-l uita* ***mă vei face*** – Cantemir, *Divanul*: 31)

În limba română, toți operatorii cauzativi tranzitivi acceptă transformarea pasivă, ceea ce reprezintă un argument în favoarea interpretării perifrazei cauzative ca grupare cu un grad mic de sudură între operator şi al doilea verb.

Operatorul cauzativ *a face* şi sinonimele sale, *a da* şi *a căuta*, nu se pot nominaliza (Cf. *pre acel al meu ziditoriu [...] a-l uita mă* ***vei face*** (Cantemir, *Divanul*: 31) / **facerea mea a-l uita pre acel al meu ziditoriu*). Imposibilitatea de a accepta transformarea de nominalizare se datorează pierderii parțiale a autonomiei semantice şi sintactice a operatorilor respectivi, care suferă un proces de semigramaticalizare (Uşurelu 2008).

Transformarea de nominalizare este, însă, posibilă în cazul celorlalți operatori cauzativi înregistrați în limba veche, ceea ce dovedeşte păstrarea autonomiei lor lexico-semantice. Nominalizarea este posibilă datorită prezenței semului diferențiator din structura lor semică (Cf. ***au îndemnat*** *pre toți a striga amin* (Antim, *Scrieri*: 38) / ***îndemnarea*** *tuturor (la) a striga amin*; *aşa şi a le cinsti mă* ***silesc*** *cu tăcerea* (Antim, *Didahii*: 123-124) / ***silirea*** *mea a le cinsti cu tăcerea*. Aşadar, spre deosebire de verbele modale şi, parțial, de verbele aspectuale, care formează împreună cu infinitivul un predicat complex, prezentând numeroase semne ale gramaticalizării, majoritatea operatorilor cauzativi îşi păstrează autonomia.

7. un verb intranzitiv:

(13) a. **a (se) cuteza**:
(a1) *Deaci* ***nu me cutedzu*** *atinge dinsă*. (*Pravila ritorului Lucaci*: 169)
(a2) *cu îndrăznire* ***a cuteza*** *a chema tine al ceriului Domn şi tată şi a grăi* (*Liturghierul lui Coresi*: 144)
b. **a căuta**: *şi-ți* ***caută*** *a călca în spița dentăiu* (*Pravila ritorului Lucaci*: 169)

BDD-V1671 © 2015 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:53:40 UTC)

c. **a apăra**: *pre maşteha ei **apără**-l de-a o luarea* (*Pravila ritorului Lucaci*: 178)
d. **a se feri**: ***s-au feritŭ** a întărîta puterea turcească* (Costin, *Letopiseţul*: 65)
e. **a se supăra**: *că firea omenească **să supără** a mânca carne crudă* (*Şeapte taine*: 187)
f. **a se lua mente**: *Şi tatăl **să se ia mente** sine de a-şi căutarea fără rîndu feateei sale*. (*Pravila ritorului Lucaci*: 168)
g. **a se ruşina**: *Iar Iona **să ruşina** a fi în pământul lui* (Antim, *Scrieri*: 52)
h. **a se teme**: ***temându-să** a lăsa împărăţiia feiorilor lui* (Antim, *Scrieri*: 69)
i. **a se lăsa**: *măcar că **nu s-au lăsat** ei de tot a nu să închina idolilor* (Antim, *Scrieri*: 54)
j. **a gândi**: *că **gândeaşte** a proslăvi slava numelui său* (Coresi, *Cazania I*: 54)
k. **a nădăjdui**: ***nu nădăjduieşti** a chivernisi trebile domniei cu ajutoriul şi cu înţelepciune omenească* (Antim, *Scrieri*: 24)

II. Centrul grupului adjectival poate fi unul dintre adjectivele:

(14) a. **grabnic**: ***grabnice** sânt de-a vărsarea sânge* (Dosoftei, *Parimiile*: 107)
b. **destoinic**: ***destoinici** fă noi a aduce ţie darure şi jărtvăle noastre* (*Liturghierul lui Coresi*: 140)
c. **gata**:
(c1) *Mai **gata** e el a face bine noao decît noi a ruga el*.(Coresi, *Cazania I*: 54)
(c2) *Să fii **gata** a meargerea în urma feaţii Domnului Dumnădzăului tău*. (Dosoftei, *Parimiile*: 217)
d. **dator**: ***datori** sântem pre oamenii vii cu dragoste mare a milui* (Coresi, *Cazania I*: 42)
e. **vólnic**: *Bărbatul iaste **vólnic** a-ş lăsa muiarea cându-ş va vrea*. (*Şeapte taine*: 238)
f. **obraznic**: *sânt atâta de **obraznici** a ocărî pe Dumnezeu cu mii de feliuri de păcate* (Ilie Miniat: 317)
g. **leneş**: *sânt **leaneşi** a chema numele Domnului şi a ceare darurele lui* (Coresi, *Cazania I*: 54)

III. Centrul grupului adverbial poate fi un adverb sau o locuţiune adverbială:

(15) a. **lesne**: ***mai lesne** e a se dezlega decât încâlcitul* (*Pravila ritorului Lucaci*: 180)
b. **cu neputinţă**: *a dezlega nu iaste **cu neputinţă*** (Ilie Miniat: 293)
c. **înainte:** ***Ainte** de înţeleage spinii voştri umere, că viul ca în mînie înghiţi eu*. (Coresi, *Psaltirea slavo-română* : 245)

IV. În româna contemporană, în grupul nominal, spre deosebire de celelalte grupuri sintactice, infinitivul se leagă de centru obligatoriu prin *de* (GBLR: 296). În limba veche, se întâlnesc şi construcţii în care infinitivul este legat de centru prin prepoziţia *de*, însă, predomină construcţiile în care legătura dintre centrul nominal şi infinitiv este realizată exclusiv prin *a*. În astfel de construcţii, *a* nu este morfem al infinitivului, ci are valoare prepoziţională:

(16) a. *şi-l tinsă ca un cort **de-a lăcuire*** (Dosoftei, *Parimiile*: 152)
b. *şi ş-au ales locul **de a dare** războiŭ leşilor* (Costin, *Letopiseţu*l: 52)
c. *deade lor şi apă **de-a spălarea** picioarele aceluia* (*Palia de la Orăştie*: 78)

BDD-V1671 © 2015 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:53:40 UTC)

(17) a. *atâta iaste frică şi ruşine* ***a ne uita*** *la faţa unui om căruia i-am greşit* (Miniat: 318)
b. *cât au fost durerea lui* ***a da moarte*** *însuşi cu mâinile lui* (Miniat: 320)
c. *au datorie mai cu deadinsul* ***a păstori*** *turma lor* (Antim, *Scrieri*: 74)
d. *am priimit grija* ***a păstori*** *oile* (Antim, *Scrieri*: 75)
e. *n-am lipsit până acum după putinţa noastră* ***a învăţa*** *turma* (Antim, *Scrieri*: 75)

Rar, infinitivul apare, în materialul supus analizei, ca apoziție:

f. *Aceasta iaste dovada urâciunii,* ***a vedea*** *zavistnicul pre cela căruia pizmuiaşte, din fericit, ticălos.* (Miniat: 307)

În calitate de centru al unui grup verbal, infinitivul poate avea subiect propriu, complemente şi adjuncți. Subiectul infinitivului este, de regulă, coreferențial cu subiectul verbului regent:

(18) de unde au părăsit PRO_i a scrie răposatul **Ureche**$_i$ vornicul (Costin, *Letopiseţul*: 42)

Există, însă, şi situații în care subiectul infinitivului este diferit de cel al verbului regent:

(19) *[**Domnul**] lăsă **vântul** a veni spre pământ şi scădzură apele* (*Palia de la Orăştie*: 31)

Infinitivul poate atrage diverse complemente: complement direct (20a), complement indirect (20b), complement prepozițional (20c), complement intern (20d), nume predicativ (20e), complement comparativ (20f):

(20) a. Şi începură a plânge şi a ruga **pre împăratul** (*Cronica lui M. Moxa*: 386)
b. să poată a sluji **aceştiia taine** (*Şeapte taine*: 186)
c. şi are a da samă **de acesta lucru** (*Şeapte taine*: 199)
d. mie mi se cade a lucru **lucrul** (Coresi, *Cazania I*: 50)
e. cererea aceasta [...] mi să pare a fi **făr' de socoteală** (Ilie Miniat: 309)
f. în loc de a-l acoperi **ca pre un tată**, au ieşit afară şi l-au grăit de rău. (Antim, *Predici*, apud Frâncu 2009: 370)

În multe dintre construcții, infinitivul se combină cu adjuncți: instrumental (21a), de mod (21b), de loc (21c), de timp (21d):

(21) a. Începură a o bate **cu tunuri** (*Cronica lui M. Moxa*: 398)
b. iară ea începu a cugeta **rău** (*Cronica lui M. Moxa*: 391)
c. cade-ne-se noao a întra **în împărâţiia lui Dumnezeu** (Coresi, *Cazania I*: 65)
d. de li-au căutatŭ a întra **iară** în tabără (Costin, *Letopiseţul* : 71)

În toate aceste construcții a fost pusă în evidență natura verbală a infinitivului. Funcționând simultan ca un centru de grup sintactic şi ca termen subordonat într-un grup verbal, adjectival, adverbial sau nominal, infinitivul poate satura următoarele poziții sintactice: complement prepozițional (în GV, GAdj şi GAdv), nume predicativ, complement direct, complement secundar şi subiect (în grupul verbal), complement al numelui (în grupul nominal), ceea ce denotă natura sa nominală:

BDD-V1671 © 2015 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:53:40 UTC)

(22) a. cumu se cade **a dzice** (*Codicele Todorescu*: 191) – subiect
b. Acest Ammon era de 25 de ani când au început **a împărăți**. (Antim, *Scrieri*: 54) – complement direct
c. cărora le-au dat putere **a face** minuni şi **a dezlega** păcatele (Antim, *Scrieri*: 70) – complement al numelui
d. că firea omenească să supără **a mânca** carne crudă (*Şeapte taine*: 187) – complement prepoziţional
e. aceia oare vor fi **de-a-i lăsarea** sau **de a-i împărțirea** (*Pravila ritorului Lucaci*: 180) – nume predicativ

Spre deosebire de infinitivul verbal, infinitivul nominal se leagă obligatoriu prin prepoziții de centrul de grup. Uneori legarea prin **a** este suficiecntă (complementul intern, complementul direct), alteori este obligatorie legarea prin **de a**.

Formele de infinitiv din limba veche apar în variație cu formele de conjunctiv. Chiar şi în secolul al XVI-lea, numărul formelor de conjunctiv este mai mare decât numărul infinitivelor utilizate. Spre exemplu, pentru construcțiile *se cade+infinitiv* şi *se cade+conjunctiv*, raportul aparițiilor este 1 la 3. Prin urmare, putem afirma că fenomenul, devenit astăzi aproape general, de înlocuire a infinitivului prin conjunctiv începuse deja încă din perioada veche[1].

SURSE

Acte şi fragmente, în B.P. Hasdeu, *Cuvente den bătrâni. Limba română vorbită între 1550-1600*, ediție de G. Mihăilă, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1983, p. 70–199.

Antim Ivireanul, *Didahii*, în *Opere*, ediție de Gabriel Ştrempel, Bucureşti: Editura Minerva, 1972.

Cantemir, Dimitrie, *Divanul sau Gâlceava înțeleptului cu lumea*, ediție de Virgil Cândea, Bucureşti, Editura Minerva, 1990.

Cantemir, Dimitrie, *Istoria ieroglifică*, ediție de P.P. Panaitescu şi Ion Verdeş, Bucureşti, Editura Minerva, 1983.

Coresi, *Psaltirea slavo-română (1577) în comparație cu Psaltirile coresiene din 1570 şi din 1589*, ediție de Stela Toma, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1976.

Coresi, *Tâlcul evangheliilor şi Molitevnic rumânesc* [1567-1568], ediție de Vladimir Drimba, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1998 (=Cazania I).

Costin, Miron, *De neamul moldovenilor, din ce țară au ieşit părinții lor*, în *Opere*, ediție de P.P. Panaitescu, Bucureşti, Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, 1958, p. 241–277.

Costin, Miron, *Letopiseţul Țării Moldovei*, în *Opere*, ediție de P. P. Panaitescu, Bucureşti, Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, 1958.

Cronica lui Mihail Moxa (Oltenia, 1620), în B. P. Hasdeu, *Cuvente den bătrâni. Limba română vorbită între 1550-1600*, ediție de G. Mihăilă, București, Editura Didactică şi Pedagogică, 1983, p. 299–425.

Diaconul Coresi, *Carte cu învățătura* (1581), ediție de Sextil Puşcariu şi Alexe Procopovici, București, Atelierele Socec & Co, 1914.

Documente și însemnări românești din secolul al XVI-lea, ediție de Gheorghe Chivu, Magdalena Georgescu, Magdalena Ioniță, Alexandru Mareş și Alexandra Roman-Moraru, București, Editura Academiei Române, 1979.

Dosoftei, *Psaltirea în versuri (1673)*, ediție de N.A. Ursu, Iaşi, Mitropolia Moldovei şi Sucevei, 1974.

[1] Pentru înlocuirea infinitivului prin conjunctiv, vezi și Frâncu 2009.

BDD-V1671 © 2015 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:53:40 UTC)

Dosoftei, *Dumnezăiasca Liturghie (1679)*, ediție de N. A. Ursu, Iaşi, Mitropolia Moldovei şi Sucevei, 1980.
Dosoftei, *Paremiile preste an, Iaşi, 1683*, ediție de Mădălina Ungureanu, Iaşi, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza", 2012.
Două manuscripte vechi. Codicele Todorescu şi Codicele Marţian, ediție de Nicolae Drăganu, Bucureşti, Ediţiunea Academiei Române, 1914.
Evanghelie învățătoare (Govora, 1642), ediție de Alin-Mihai Gherman, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2011.
Floarea darurilor, in I. Gheție, Al. Mareş (coord.), *Cele mai vechi cărți populare în literatura română*, I, ediție de Alexandra Moraru şi Magdalena Georgescu, Bucureşti, Editura Minerva, 1996.
Golescu, Dinicu, *Însemnare a călătoriii mele*, Bucureşti, Editura Eminescu, 1971.
Ilie Miniat, *Cazanii (Bucureşti, 1742),* ediție de Cristina Crețu, Iaşi, Editura Universității "Al. I. Cuza", 2013.
Istoriia a Alexandrului celui Mare din Machedoniia și a lui Darie din Persida împăraților [1619-1620], în *Cărțile populare în literatura românească*, ediție de Ion C. Chițimia și Dan Simonescu, vol. I, București, Editura pentru Literatură, 1963, p. 3-84.
Istoria Țării Româneşti de stolnicul Constantin Cantacuzino, in *Cronicari munteni*, ediție de M. Gregorian, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1961.
Liturghierul lui Coresi (1570), ediție de Al. Mareş, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1969.
Manuscrisul de la Ieud, ediție de Mirela Teodorescu și Ion Gheție, București, Editura Academiei Române, 1977.
Neculce, Ion, *Letopiseţul Ţării Moldovei*, ediție de Iorgu Iordan, Bucureşti, Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, 1959.
Palia de la Orăştie (1581-1582), ediție de Viorica Pamfil, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1968.
Povestea despre Sindipa filosoful și discipolul său [1703], în *Cărțile populare în literatura românească*, ediție de Ion C. Chițimia și Dan Simonescu, vol. I, București, Editura pentru Literatură, 1963, p. 347-401.
Pravila ritorului Lucaci (1581), ediție de I. Rizescu, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1971.
Psaltirea Hurmuzaki, ediție de Ion Gheție și Mirela Teodorescu, București, Editura Academiei Române, 2005.
Sfântul Antim Ivireanul, *Scrieri*, ediție de Mihail Stanciu şi Gabriel Ştrempel, Bucureşti, Editura Basilica a Patriarhiei Române, 2011.
Sindipa, în I. Gheție, Al. Mareş (coord.), *Cele mai vechi cărți populare în literatura română*, I, ediție de Alexandra Moraru şi Magdalena Georgescu, Bucureşti, Editura Minerva, 1996.
Şeapte taine a besearecii: Iaşi, 1644, ediție de Iulia Mazilu, Iaşi, Editura „Universității Alexandru Ioan Cuza", 2012.

BIBLIOGRAFIE

Dimitrescu, Florica (coordonator), 1978, *Istoria limbii române. Fonetică. Morfosintaxă. Lexic*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică.
Frâncu, Constantin, 2009, *Gramatica limbii vechi (1521–1780)*, Iaşi, Casa Editorială „Demiurg".
Guțu Romalo, Valeria (coord.), 2005 / 2008, *Gramatica limbii române,* I. *Cuvântul*, Bucureşti, Editura Academiei Române, p. 483-543 (GALR).
Nedelcu, Isabela, 2013, *Particularități sintactice ale limbii române în context romanic. Infinitivul*, Bucureşti, Editura Muzeului Național al Literaturii Române.
Nedelcu, Isabela, 2015, „Two Types of Infinitival Complex Predicates: a Diachronic Perspective", în Pană Dindelegan, Zafiu, Dragomirescu, Nicula, Nicolae, Esher (ed.), p. 225-251.

BDD-V1671 © 2015 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:53:40 UTC)

Pană Dindelegan, Gabriela (coord.), 2008, *Limba română. Dinamica limbii, dinamica interpretării. Actele celui de al 7-lea Colocviu al Catedrei de Limba română (7-8 decembrie 2007)*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti.
Pană Dindelegan, Gabriela (coord.), 2010, *Gramatica de bază a limbii române*, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic Gold, p. 286-298 (GBLR).
Pană Dindelegan, Gabriela, 2015, „Does Old Romanian Haved «Mixed Categories»?", în Pană Dindelegan, Zafiu, Dragomirescu, Nicula, Nicolae, Esher (ed.), p. 197-224.
Pană Dindelegan, Gabriela, Rodica Zafiu, Adina Dragomirescu, Irina Nicula, Alexandru Nicolae, Louise Esher (ed.), 2015, *Diachronic Variation in Romanian*, Cambridge, Cambridge Scholar Publishing.
Rosetti, Alexandru, 1956, *Limba română în secolele al XIII-lea – al XVI-lea*, Bucureşti, Editura Academiei Române.
Uşurelu, Camelia, 2005, *Categoria factitivului în limba română*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti.
Uşurelu, Camelia, 2008, „Operatorii cauzativi din limba română veche, între autonomie şi gramaticalizare", în Pană Dindelegan (coord.), p. 245-252.
Uşurelu, Camelia, 2015, „The Grammaticalization of Direct and Indirect Object Doubling in Old Romanian", în Pană Dindelegan, Gabriela, Rodica Zafiu, Adina Dragomirescu, Irina Nicula, Alexandru Nicolae, Louise Esher (ed.), p. 363-387.

REMARKS ON THE INFINITIVE IN OLD ROMANIAN

(*Abstract*)

The paper discusses the behaviour of the infinitive in Old Romanian; the infinitive is a non-finite form which may head a verbal projection without syntactic autonomy. In the infinitive, the full syntactic and semantic frame of the verb may be actualized. A syntactic-semantic typology of the verbs which take an infinitive complement and a subjunctive complement has been established; our study shows a clear preference for the subjunctive, which shows that the replacement of the infinitive by the subjunctive had been on its way before the 16th century.

BDD-V1671 © 2015 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:53:40 UTC)